

Batthyány Gyula (1887-1959)*Éjjeli jelenet*, 1930 körülOlaj, vászon, 92x69 cm
Jelezve balra lent: Batthyány**Kiállítva:**

•Gurlitt Szalon, 1932., Berlin

Proveniencia:•Egykor Cserneyi Jenő (Tel Aviv)
gyűjteménye

Kikiáltási ár: 5 500 000 Ft

Festményvándorúton. Berlingen és Tel-Avivon át ismét Budapesten

A festmény több mint fél évszázados külföldi tartózkodás után kerül ismét a hazai közönség elé, kalandos útját a művész műtermétől egészen a mostani aukcióig nyomon követhetjük.

A harmincas évek nemzetközileg ismert gabonakereskedője, Cserneyi Jenő, gyűjteményét 1932-ben egy egész Batthyány kiállítás anyagával gazdagította, mikor a festő Gurlitt Szalonbeli tárlatának képeit megvásárolta. *A kiállítás javarésze most is ott látható a tel-avivi Cserneyi-házban ...* - volt olvasható 1958-ban *A Hét* lapjain. (Sasdi, 1958.11.) Cserneyi ugyanis az 1950-es években kitelepült Izraelbe, ahova értékes festményekből, kerámiákból és könyvritkaságokból álló kollekciját is magával vitte.

A kompozíció és a művészettörténeti előkép

Egymás fölé magasodó alakok sokaságával, egy-egy arcél, fejtöredék, a gyertyaláng ellenfényében kirajzolódó hosszúkás kézfej felvillantásával tölti be a képtér minden egyes négyzetcentiméterét a művész. Más műveihez hasonlóan itt is *valóságos tornyokat épít fejekből* (Ybl. 1937.) (*Spanyol gavallérok*, 1930 körül; *Kalapos nők*, 1930 körül).

A fény-árnyék kontrasztjára építő festmény végletekig megnyújtott formái, kavargó drapériái és modelljeinek affektált kéztartásai, a manierista piktorok képeit idézik fel vizuális emlékezetünkben (Pontormo, El Gréco).

Jelen esetben egy konkrét művészettörténeti előképre is bukkanhatunk. Parmigianino *Hosszúnyakú Madonná-jának* lesütött szemű, jobb kezét maga elé emelő, elfordított fejű Máriája éled itt újjá profanizált alakban a festmény előtérének jobb oldalán látható figurában. A XVI. századi festmény a firenzei Uffizi Képtár egyik remekműve. Batthyány 1918 és 1920 között két évet töltött el Firenzében, ekkor vésődhetett képalkotói fantáziájába kitörölhetetlenül az általa oly nagyra becült itáliai festészet egy-egy emblemikus motívuma. *Megnéztem a múzeumokat és dolgoztam* – emlékezik vissza később erre az időszakra. (Lóránth. é.n.[1944]. 24.)

A téma és a megjelenítés között feszülő ellentét

Batthyány Gyula képeinek témaválasztásában gyakran tetten érhető a XIX. századi szalonképek érzékisége, boudoir jeleneteinek fülledt erotikája (*Háremben*, 1908.; *Törökösén*, 1914.; *Díva és hódolóí*, 1930 körül).

Mély dekoltázsú fehérneműkben vonagló nőalakokat – színésznőket, spanyol táncosnőket, kurtizánokat ábrázol a művész – jelen esetben is e divatos zsánerek kellékeit felvonultatva jeleníti meg a művész. Az ábrázolást tekintve a festmény nem is lenne több talán a voyeur kíváncsiságának kielégítésénél.

A modellek bábszerűvé formált feje azonban egy elidegenedett, félelmekkel teli világ asszociációját kelti a szemlélőben. A maszkokká merevedő képmások sötét szemgödrei, sematizált arcvonásai átértelmezve a látványt ellenpontozzák az erotikus tartalmat. Az oly gyakran felbukkanó ironikus, groteszk hangvétel jelentkezik itt is, mellyel a művész saját társadalmi rétegét illetve. E kritikus attitűd jelen esetben előrevetíti és megelőlegezi Batthyány későbbi korszakát, melyben az ábrázoltak vonásai, már-már szurreális mélységeket nyitva kifejezéstelenné, riasztóvá torzulnak (*La Noce – Esküvő*, 1932.; *Lárvaarcúak*, 1934.).

A mondén élet jelenetei az életműben

1920-as évek végén Batthyány egy egész ciklust szentelt a felsőbb osztályok fényűző időtöltéseinek, a színházak, mulatók és az éjszakai szórakozóhelyek világának. Ahogyan azt Lázár Béla az Ernst Múzeum 1929-es katalógus előszavában írja, az ott felvonultatott képek *a modern élet látványosságaiából táplálkoztak* (*Éjjeli mulató*; *Színház*; *Revue*; *Páholyosor*; *Páholyban*).

Az *Éjjeli jelenet* születésének időszakában Batthyány itthon és külföldön egyaránt elismert színpad- és jelmeztervezőként dolgozott. Ez irányú elkötelezettsége is magyarázhatja talán a kompozíció teatrális beállításait, a modellek jelmezszerű öltözékeit, karneváli maszkjait és a monumentális fejdíszeket. A maszk mögé rejtőzködő alakok ugyanakkor – mint azt számos művészettörténeti példán látjuk – az éjszakára utaló allegorikus alakok is egyben.

...az élet lenge pillangói, fúrge marionettjei szeszélyes együtteseket járnak itt soha nem látott ruhában, össze-vissza keverve az álmok véletlen játékaival. (N.N. 1914. 129.)

(Y)

